

یکی از مشکلات اجتماعی که دامن همه جوامع را گرفته است بحث رشوه دادن و رشوه گرفتن است.

همشهری دو - محمد مجد: یکی از مشکلات اجتماعی که دامن همه جوامع را گرفته است بحث رشوه دادن و رشوه گرفتن است. بعضی‌ها با این بهانه که قصد و نیت هدیه دارند اقدام به دادن رشوه می‌کنند که کارشان فرقی با رشوه‌دهندگان ندارد. بلای رشوه‌خواری، یکی از بزرگ‌ترین موانع اجرای عدالت اجتماعی بوده و هست و سبب می‌شود قوانین که قاعدتا باید حافظ منافع طبقه‌های ضعیف باشد به سود طبقه‌های نیرومند که باید قانون آنها را محدود کند به‌کار بیفتد. اسلام حرام بودن این کار را، هم برای رشوه‌دهنده و هم برای رشوه‌گیرنده بیان کرده و البته استثناهایی هم در احکام قرار داده است. از پیامبر اکرم(ص) نقل شده که از رشوه بپرهیزید که کفر خالص است و صاحب رشوه بوی بهشت را استشمام نمی‌کند. اینجا می‌توانید با جزئیات این فعلا، حرام در دنیا، و احکام منبسط به آن، آشنا شده‌د.

حکم کلی رشوه و تقسیم‌بندی آن

حکم کلی: حرام بودن رشوه‌دادن و رشوه‌گرفتن جزو واضحات دین اسلام است که هم شیعه و هم سنی به آن معتقد هستند. اما این فعل حرام در احکام شرعی ما به 2 دسته تقسیم می‌شود:

1- رشوه‌دادن در باب قضا، حکم و قضاوت قاضی

2- رشوه دادن در غیرمبحث قضا

نکته: قبل از ورود به جزئیات احکام رشوه باید با 4 اصطلاح «راشی»، «مرتشی»، «مُهدی» و «مُهدی‌الیه» که در رساله‌ها آمده است آشنا شده‌د:

اصطلاح شرعی و معنی آن

راشی = رشوه‌دهنده

مرتشی = رشوه‌گیرنده

مُهدی = هدیه‌دهنده

رشوه‌دادن به قاضی برای حکم دادن

حکم کلی: رشوه در باب قضا، هم برای رشوه‌دهنده (کسی که قرار است حکمی برای او صادر شود) و هم برای رشوه‌گیرنده (قاضی) به‌طور مطلق حرام است. همچنین طبق احکام شرعی، قاضی در صورت گرفتن رشوه، از عدالت خارج می‌شود.

نکته 1: پرداخت رشوه به قاضی، در دادگاه‌ها، مآنه‌اند به 3 دلیل، 1) باشد. حکم شع، ه بک از آنها چیست؟

دلیل رشوه دادن، مثال و فتوای شرعی

رشوه برای صدور حکم به نفع رشوه‌دهنده باشد، چه حکم به حق و چه باطل - رشوه‌دهنده بگوید من کاری ندارم این خانه ملک کیست ولی می‌خواهم شما طوری حکم کنی که این خانه مال من بشود - برای هر دوطرف حرام است

رشوه برای صدور حکم حق، اگرچه به ضرر رشوه‌دهنده باشد - رشوه‌دهنده به قاضی بگوید که این پول را بگیر و حکم حق را هر چه هست صادر کن - برای هر دوطرف حرام است

رشوه برای صدور حکم باطل - رشوه‌دهنده به قاضی می‌گوید که این پول را بگیر و حکم باطل را صادر کن - برای هر دوطرف حرام است

نکته 2: چنانچه رشوه‌دهنده مضطر باشد، در این شرایط اضطراری رشوه‌دادن برای او حرام نیست.

مصدق مبتلابه 1: فردی می‌داند و مطمئن است که حق با او است اما مضطر شده و مطمئن است که اگر به قاضی رشوه ندهد به حق مسلم خود نمی‌رسد، آیا چنین فردی می‌تواند رشوه بدهد؟ حکم رشوه‌گرفتن قاضی در این شرایط چیست؟

فتوای شرعی: اگر می‌داند که تنها با دادن رشوه، به حق مسلم خود می‌رسد، در اینجا رشوه‌دهنده مرتکب حرام نشده اما در این شرایط هم این کار برای رشوه‌گیرنده جایز نیست.

نکته 3: اگر برای برخی از شئون قضا، نه اصل قضاوت کردن و صدور حکم، رشوه داده شود، باز هم حرام است.

مصدق مبتلابه 2: اگر کسی بخواهد رشوه دهد که حکم به حق صادر شده ابلاغ نشود، یا بعد از آنکه ابلاغ شد، اجرا نشود و یا مثلا با رشوه‌دهی از قاضی بخواهد که با استفاده از یک راه قانونی، اجرای حکم را به تعویق بیندازد، مثل تجدیدنظرهایی که گاهی بی‌ضابطه انجام می‌گیرد و پرونده را به مراحل متعدد و چرخه‌های تمام‌نشده می‌اندازد، در این موارد رشوه دادن و گرفتن چه حکمی دارد؟

فتوا، شع، با، ه، ده‌طف، شه‌دهنده، شه‌گنده حرام است.

رشوه دادن در غیرموارد قضا

حکم کلی: تفاوت رشوه‌دادن در امور قضایی با امور غیرقضایی در این است که در باب غیرقضا، رشوه دادن و گرفتن به‌طور مطلق حرام نیست و براساس فتوای شرعی در برخی موارد جایز است.

مثال جایز بودن رشوه: اگر رشوه‌دهنده به فروشنده‌ای رشوه دهد تا جنسی را به او بفروشد و او را به‌عنوان مشتری انتخاب کند و

نه ديگري را، چنين رشوه‌اي حرام نيست.

نکته 1: رشوه حرام در باب غيرقضا را مي‌توان به چند دسته بسيار مبتلابه تقسيم کرد که در جدول زير به هر يك از آنها اشاره شده است.

موارد مبتلابه، مثال و فتوا

رشوه‌دادن براي انجام کاري حرام - رشوه دهد تا کسي در امانت ديگران خيانت کند - حرام است
رشوه‌دادن براي گرفتن حق ديگران - در مسابقه رشوه دهد تا او را برنده و ديگري را بازنده کنند - حرام است
رشوه براي صدور حکم باطل - رشوه‌دهنده به قاضي مي‌گويد که اين پول را بگير و حکم باطل را صادر کن - حرام است
رشوه‌دادن براي انجام دادن يك کار - به کسي رشوه دهد که چيزي را براي او بخرد، چه قانوني و چه غيرقانوني - حرام است
رشوه‌دادن براي کاري که رشوه‌گيرنده موظف به انجام دادن آن است - به کارمندي رشوه دهد تا کارش را انجام دهد - حرام است

رشوه دادن و گرفتني که به فساد مي‌انجامد - به کارمند بانک رشوه دهد که وظيفه قانوني‌اش را انجام دهد و اين باعث فساد شود، به نحوي که کارمند عادت کند و اگر رشوه نگیرد ديگر وظيفه قانوني‌اش را انجام ندهد - حرام است

سؤال: بعضي از مشتريان بانک براساس عادات رايج به کارمندان عيدي مي‌دهند و اعتقاد دارند که اگر اين هديه را ندهند کارهايشان به شکل مطلوب انجام نمي‌شود، حکم اين کار چيست؟

اگر اين هدايا منجر به تبعيض در انجام خدمات بانكي به مشتريان شود و در نهايت باعث فساد و از بين رفتن حقوق ديگران شود، مشتريان نبايد آن هدايا را به کارمندان بدهند و کارمندان هم حق گرفتن آنها را ندارند.

مصدق مبتلابه 1: کسي را در اداره مأمور کرده‌اند که جنسي را بخرد. مأمور بايد جنس را به قيمت عادلانه‌اش بخرد، درحالي‌که به او رشوه مي‌دهند تا جنس را گران‌تر از قيمت واقعي‌اش بخرد يا به مأمور پول مي‌دهند تا در فاکتور، گران‌تر از آن مقداري که

هست، بنويسد. اين کار رشوه‌دادن حرام به حساب مي‌آيد؟

فتاوى شيعه: اين مورد رشوه در کار، حرام و خيانت در امانت است.

تفاوت هديه دادن و رشوه‌دادن

رشوه آن مال يا شبه‌مالي است که در مقابل انجام يا ترك کاري داده مي‌شود اما در هديه، اصل بر اين است که اين مال يا شبه‌مال، به طور مجاني به طرف مقابل اعطا شود. البته مسلماً هر عملي با غرضي عقلايي است و در هديه دادن هم‌چنين است؛ مثلاً فرد به همسر، فرزند يا خويشاوندانش به خاطر محبتي که به آنها دارد، هديه مي‌دهد يا اينکه مي‌خواهد خيرش را به ديگري برساند. گاهي هديه دادن از روي محبت نيست بلکه فرد به خاطر امري معنوي هديه مي‌دهد؛ مثلاً به مؤمني به خاطر ايمان او، يا به عالم، به خاطر علم او، هديه مي‌دهد. ندادن، غرض، هدف از دادن، اين هديه، تحل يا اذعان، علم يا تقهات، آن، فد است. تفاوت رشوه با اجرت

اجرت حقي است که مستأجر بايد به عامل و اجير، در قبال کاري که برايش انجام مي‌دهد بپردازد؛ مثلاً در مورد قضاوت، قاضي به طرفين دعوا بگويد: من براي قضاوت پول مي‌گيرم و هر دو قبول مي‌کنند که هزينه قضاوت را بين خودشان تقسيم کنند، يا يکي از آنها پول را مي‌دهد و يا فرد ثالثي براي رفع اختلاف بين اينها، آن پول را به قاضي مي‌دهد؛ اين اجرت است.